

**Associatie van
Academische
Werkplaatsen VB**

TEMPLATE

Onderstaande kennisvraag is beantwoord door de Academische Werkplaatsen aangesloten bij de Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen. Een overzicht van alle kennisvragen is te vinden op [de website van de Associatie](#).

Moniek Voermans, Noud Frielink, Carlo Schuengel, Petri Embregts
Versie [4.1] [07-12-2021]

Kennisvraag

Wat is er vanuit de literatuur bekend over de mogelijke impact van het niet kunnen deelnemen aan arbeid of dagbesteding (b.v. als gevolg van het sluiten van dagbestedingslocaties door de COVID-19 maatregelen) op mensen met een verstandelijke beperking?

Met als subvragen:

1. Wat is de waarde van deelname aan arbeid of dagbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking?
2. Hoe ervaren mensen met een verstandelijke beperking het niet meer kunnen deelnemen aan arbeid of dagbesteding?
3. Is er een groep mensen met een verstandelijke beperking aan te wijzen voor wie het noodzakelijk is dat zij kunnen blijven deelnemen aan arbeid of dagbesteding buitenshuis?
4. Is de impact van het niet kunnen deelnemen aan dagbesteding of werk anders tijdens een pandemie met lockdownmaatregelen dan tijdens een periode zonder deze maatregelen?

Publiekssamenvatting

De meerderheid van de mensen met een verstandelijk lijkt het wegvallen van werk of dagbesteding door de Covid-19 pandemie als negatief te hebben ervaren. Middels de onderstaande beantwoording van de subvragen wordt hier nader op ingegaan.

Subvraag 1: Er is groeiende wetenschappelijke evidentie voor de belangrijke waarde van arbeid of dagbesteding voor de kwaliteit van leven van mensen met een verstandelijke beperking. Dat komt onder andere doordat arbeid en dagbesteding in verband worden gebracht met een betere fysieke en mentale gezondheid en het leidt tot een gevoel van inclusie bij mensen met een verstandelijke beperking.

Subvraag 2: Zowel voor als gedurende de pandemie is er in de wetenschappelijke literatuur weinig gerapporteerd over de effecten van het verlies van werk of dagbesteding op het leven van mensen met een verstandelijke beperking. De – overwegend kwalitatieve – studies die gedurende de pandemie zijn uitgevoerd wijzen erop dat het wegvallen van werk- en dagbestedingsactiviteiten een negatieve impact heeft gehad op de levens van veel mensen met een verstandelijke beperking. Deze studies suggereerden dat werkloosheid kan leiden tot sociale isolatie, gevoelens van eenzaamheid en psychische problemen, met name vanwege een gebrek aan relationele verbondenheid en structuur in dagritme.

Subvraag 3: Op basis van wetenschappelijke literatuur is niet te zeggen voor welke mensen met een verstandelijke beperking het noodzakelijk is te kunnen blijven deelnemen aan werk of dagbesteding buitenshuis. Wel kan worden aangeraden om op individueel niveau de fysieke en psychische kwetsbaarheid en het risico op vereenzaming mee te wegen in de keuze om al dan niet te blijven deelnemen aan werk of dagbesteding buitenshuis.

Subvraag 4: Gezien het feit dat er weinig wetenschappelijke kennis bestaat over de impact van verlies op werk of dagbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking buiten de Covid-19 pandemie, is het moeilijk te zeggen of het verlies van werk of dagbesteding tijdens de pandemie een andere impact had. De mogelijkheid bestaat wel dat mensen met een verstandelijke beperking door het verlies van werk of dagbesteding tijdens een pandemie een groter risico lopen op het ontwikkelen van psychische gezondheidsproblemen, omdat zij moeilijker een beroep kunnen doen op professionele of sociale steunbronnen.

Take home boodschap

1. Hoewel er tijdelijke positieve effecten gerapporteerd worden van het wegvallen van werk- en dagbesteding buitenshuis, zoals het zich minder gehaast voelen, lijkt de meerderheid van de mensen met een verstandelijke beperking het wegvallen van werk of dagbesteding ten gevolge van de Covid-19 pandemie als negatief te hebben ervaren met in sommige gevallen een zorgwekkend negatief effect op de sociale relaties, de structuur van het dagritme en psychische gezondheid (Amor et al., 2020; Embregts et al., 2020; Embregts et al., 2021; Honingh et al., 2021; Voermans et al., submitted)
2. Vanwege de grote verschillen in medische kwetsbaarheid voor de gevolgen van het COVID-19-virus binnen de populatie van mensen met een verstandelijke beperking én de grote verschillen in behoeften wat betreft werk- en dagbesteding, dient er gedifferentieerd gekeken te worden naar de wensen en behoeften van mensen met een verstandelijke beperking op dit vlak en is het belangrijk werk- en dagbesteding tijdens de pandemie op maat (blijven) worden aangeboden (Honingh et al., 2021; Koks-Leensen et al., 2021; Van Schravendijk et al., 2021; Voermans et al., 2020).
3. Gezien de nadelige effecten van het ontberen van werk of dagbesteding, is het van belang dat zorgprofessionals een goede inschatting maken van de risico's op psychische gezondheidsproblemen, sociale isolatie en eenzaamheid bij een persoon met een verstandelijke beperking en dit meenemen in de gezamenlijke afweging die wordt gemaakt ten aanzien van het al dan niet blijven deelnemen aan arbeid of dagbesteding buitenshuis.
4. Indien na zorgvuldige afweging of ten gevolge van zware lockdownmaatregelen de persoon met een verstandelijke beperking niet meer kan deelnemen aan werk- of dagbesteding buitenshuis, is het van groot belang hen te ondersteunen bij het vinden en uitvoeren van betekenisvolle (werk)activiteiten binnenshuis en het onderhouden van de voor hen zo cruciale sociale contacten. Het is belangrijk daarbij speciale aandacht te hebben voor het leren hanteren en gebruiken van devices en software voor digitaal contact. (Bakkum et al., 2021; Embregts et al., 2020; Embregts et al., 2021; Tharner et al., 2021; Van Schravendijk et al., 2021; Voermans et al., submitted).
5. Best practices rondom het in huis aanbieden van betekenisvolle (werk)activiteiten, het heropenen van dagbestedingslocaties en het op maat ondersteuning bieden bij het vormgeven van digitaal contact zijn verzameld en beschikbaar via Kennisplein Gehandicaptensector, Movisie (nationaal) en International Long-term Care Network (internationaal):
<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/technologie-en-apps/digitaal-op-bezoek-mensen-met-beperkingen>

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

[Coronadossier over dagbesteding | Movisie](#)

[Resources – Resources to support community and institutional Long-Term Care responses to COVID-19 \(ltccovid.org\)](#)

Sterkte van onderbouwing

De onderbouwing voor de take home boodschappen is zwak, maar relevant. De onderbouwing is namelijk voornamelijk gebaseerd op beschrijvende, kwalitatieve onderzoeken, die voor het grootste gedeelte niet specifiek waren gericht op het in kaart brengen van de impact van het verlies van arbeid of dagbesteding op mensen met een verstandelijke beperking. De antwoorden op de gestelde vragen moeten daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Achtergrond

Wetenschappelijke publicaties van voor de COVID-19-pandemie wijzen op de belangrijke waarde van deelname aan (betaalde) arbeid of dagbesteding voor de maatschappelijke participatie en kwaliteit van leven van mensen met een verstandelijke beperking. Zo worden verbanden beschreven tussen arbeidsparticipatie en de fysieke en mentale gezondheid van mensen met een verstandelijke beperking (Robertson et al., 2019) en ervaren mensen met een verstandelijke beperking zelf de deelname aan betaalde arbeid als een belangrijke manier om zich onderdeel te voelen van en een bijdrage te leveren aan de maatschappij (Voermans et al., 2021). Ook deelname aan onbetaalde dagbestedingsactiviteiten kan een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van leven van mensen met een verstandelijke beperking (Samoë & Santos, 2017) en leiden tot sociale inclusie wanneer het wordt vormgegeven in een maatschappelijke omgeving die past bij de persoon met een verstandelijke beperking (Lysaght et al., 2017). Deelname aan arbeid of dagbesteding kan daarom een belangrijke bijdrage leveren aan een gevoel van inclusie. Ondanks de belangrijke bijdrage die deelname aan arbeid of betekenisvolle dagbestedingsactiviteiten kan leveren aan de kwaliteit van leven en het gevoel van inclusie van mensen met een verstandelijke beperking, bleef de deelname van de brede groep mensen met beperkingen aan betaalde arbeid voor de pandemie al ver achter bij mensen zonder een beperking (UWV, 2020).

Doordat de coronacrisis ertoe leidde dat dagbestedingslocaties langdurig werden gesloten en na heropening voor een langere periode slechts op beperkte schaal toegankelijk werden voor mensen met

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

een verstandelijke beperking, hebben velen van hen lange tijd –een gedeelte van – hun dagbestedingsactiviteiten moeten missen (Boeije et al., 2021; Iederin, 2020). Binnen woonlocaties werden snel en creatief vervangende dagbestedingsactiviteiten aangeboden, maar voor mensen met een verstandelijke beperking die zelfstandig wonen was het moeilijker om daar gebruik van te kunnen maken. De geboden vervangende activiteiten konden echter ook niet voorkomen dat de kansen op inclusie via deelname aan dagbesteding buitenshuis voor mensen met een verstandelijke beperking werden verkleind. Het langdurige gebrek aan dagbesteding buitenshuis heeft mensen met een verstandelijke beperking én medewerkers van zorgorganisaties opnieuw de waarde van dagbesteding als middel tot maatschappelijke participatie doen inzien (VGN, 2021) en zorgde er ook voor dat de (geestelijke) gezondheidsproblemen van mensen met een verstandelijke beperking minder goed konden worden gesignaleerd en gemonitord (RIVM, 2020). Daarnaast heeft de COVID-19 pandemie het verschil in deelname aan betaalde arbeid tussen mensen met en zonder beperking, en dus de arbeidsongelijkheid, verder vergroot. Er is in de wetenschappelijke literatuur echter weinig gerapporteerd over de effecten van het verlies van werk of dagbesteding op mensen met een verstandelijke beperking. De schaars beschikbare literatuur suggereert dat baanverlies als traumatisch kan worden ervaren door mensen met een verstandelijke beperking en kan leiden tot verveling, het gevoel van nutteloosheid en onzekerheid over de toekomst (Banks et al., 2010).

Gedurende de pandemie zijn er meerdere studies geweest die inzicht hebben geven op de effecten van het verlies van werk of dagbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking, hoewel de meeste van deze studies niet expliciet gericht waren op het bestuderen van deze effecten. Enkele kwalitatieve interviewstudies rapporteerden het gemis van sociale contacten, o.a. met collega's, door het wegvallen van werk of het moeten werken vanuit huis (Embregts et al., 2020; Honingh et al., 2021; van Schravendijk et al., 2021). Bij sommige respondenten leidde dit er zelfs toe dat ze helemaal geen sociale contacten meer hadden, omdat sociaal contact vooral georganiseerd bleek te zijn rondom de weggevallen dagbesteding en professionele zorg (van Schravendijk et al. 2021). Een fenomenologische studie (Voermans et al., submitted), expliciet gericht op hoe mensen met een verstandelijke beperking het verlies van werk of dagbesteding ervaren, liet ook zien dat respondenten door het verlies van zinvol werk een langdurig gebrek aan relationele verbondenheid ervaren, resulterend in sociaal isolement en gevoelens van eenzaamheid. Daarnaast bleek uit de kwalitatieve interviewstudies dat het wegvallen van werk of het moeten werken vanuit huis ervoor zorgde dat veel mensen met een verstandelijke beperking moeite hadden met het vormgeven van structuur in dagritme. Daarbij hadden

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

respondenten soms het gevoel dat hun leven ineens volledig was stilgevallen en dat zij zich daardoor opgesloten voelden (Honingh et al., 2021) of onzekerheid en disbalans ervaren (van Schravendijk et al., 2021). Het wegvallen van structuur in dagritme leek samen te hangen met gevoelens van angst, stress, verveling en/of eenzaamheid (Van Schravendijk et al., 2021). Er waren echter ook enkele respondenten die een gevoel van onthaasting kregen doordat ze niet meer elke dag naar hun werk hoefden (Honingh et al., 2021) of het fijn vonden dat ze hun eigen dag konden indelen (Embregts et al., 2020). De fenomenologische studie van Voermans et al. (submitted) liet daarnaast zien dat het wegvallen van werk of dagbesteding leidde tot verschillende persoonlijk problemen; enerzijds door depressieve gevoelens of negatieve gedachten, anderzijds omdat ze ervaren dat hun autonome positie in de samenleving werd bedreigd. Tegelijkertijd hadden ze moeite om zichzelf en hun gevoel van eigenwaarde in stand te houden, o.a. doordat ze bij gebrek aan werk of dagbesteding hun dagen als doelloos ervaren en het misten om zichzelf te kunnen ontwikkelen en van betekenis te kunnen zijn voor anderen. Ook een aantal kwantitatieve studies vonden vergelijkbare effecten. Zo vond een cross-sectionele Spaanse vragenlijststudie (Amor et al., 2020) dat mensen met een verstandelijke beperking tijdens de eerste lockdown moeite hadden om om te gaan met de veranderde werkomstandigheden. Een vragenlijstonderzoek binnen het NIVEL-panel van naasten van mensen met een verstandelijke beperking (n=332) in het najaar van 2020 (Boeije et al., 2021) vond dat bij 21% van hun familieleden met een verstandelijke beperking de dagbesteding op dat moment nog niet was herstart. De naasten ervaren dat dagbesteding van groot belang was voor het welbevinden van hun familielid met een verstandelijke beperking, omdat het dagstructuur, bezigheden en contacten creëert. Naasten gaven aan dat in de dagbesteding sinds de pandemie veel was veranderd, zoals een verminderd aantal uren dagbesteding en verandering van locatie. Hoewel 79% van de naasten tevreden was over deze veranderingen, gaven zij aan dat maatwerk bij aanpassingen erg belangrijk is. Tenslotte voerden Totsika en collega's (2021) een longitudinale cohortstudie uit naar de impact van COVID-19 op de fysieke en mentale gezondheid van mensen met een verstandelijke beperking. Zij voorspelden op basis van hun resultaten een verdere vergroting van de ongelijkheid wat betreft gezondheid voor mensen met een verstandelijke beperking vanwege de toename van werkloosheid en verslechtering van de financiële situatie binnen deze groep.

Op basis van bovenstaande bevindingen kan worden gezegd dat het wegvallen van werk- en dagbestedingsactiviteiten een negatieve impact heeft gehad op de levens van veel mensen met een verstandelijke beperking. De gerapporteerde effecten van werkloosheid, zoals sociale isolatie,

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

eenzaamheid en verminderde mentale gezondheid, zijn vergelijkbaar met de effecten van werkloosheid in de algemene populatie. Mensen met een verstandelijke beperking lijken echter extra kwetsbaar voor deze effecten, omdat zij in het algemeen meer risico lopen op het ontwikkelen van zowel psychische problemen, zoals depressie (o.a. Nouwens et al., 2016), als het ervaren van eenzaamheid (Gilmore & Cuskelly, 2014) in vergelijking met mensen in de algemene bevolking. Gezien het feit dat chronische eenzaamheid de psychische kwetsbaarheid verder kan versterken (Gilmore & Cuskelly, 2014) kan baanverlies, zeker ten tijde van een pandemie, een risico vormen voor de mentale gezondheid van mensen met een verstandelijke beperking. Daarnaast zijn de sociale netwerken van mensen met een verstandelijke beperking kleiner dan die van mensen zonder verstandelijke beperking en beschikken zij doorgaans over minder steunbronnen (Giesbers et al., 2019). Tegelijkertijd is door de COVID-19-pandemie de toegang tot professionele ondersteuning voor mensen met een verstandelijke beperking verslechterd (Purrington & Beail, 2020).

Doelstelling

Gezien het feit dat we in november/december 2021 in een nieuwe fase van de pandemie zijn gekomen met fors oplopende COVID-19-besmettingen en aangepaste (lockdown) maatregelen, is het van belang ons de impact van het verlies van arbeid- en dagbestedingsactiviteiten op de levens van mensen met een verstandelijke beperking te realiseren en per individu in beeld te krijgen. Deze kennis is ook voor de overheid en zorgorganisaties van belang om in overweging te nemen bij het maken van keuzes in het beleid en het al dan niet sluiten van dagbestedingslocaties en het beperken dan wel stimuleren van cliënten op woonlocaties om deel te nemen aan arbeid of dagbesteding buitenshuis.

Aanpak

Evidence base-standaard respons

- COVID-19 richtlijnen van nationale zorgautoriteiten (rijksoverheid; RIVM)
- COVID-19 richtlijnen van buitenlandse zorgautoriteiten (gov.uk; NHS; NIH; CDC; etc.)
- COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - gepubliceerd (peer reviewed in journals, Cochrane repository)

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Evidence base-urgente respons

- COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - ongepubliceerd (preprints in Cochrane repository, preprint servers, COVID-19 repositories)
- COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - working papers en snelreview
- (her)analyse van data verzameld vanaf 1 januari 2020
- systematische reviews (niet COVID-19 of infectieverspreiding-specifiek) - gepubliceerd (peer reviewed in journals, Cochrane repository)
- (her)analyse van data verzameld voor 1 januari 2020
- theoretische deductie (ongepubliceerd)
- meningen van relevante experts (gepubliceerd en ongepubliceerd).

Werkwijze en zoekmethoden

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is (niet systematisch) de literatuur doorzocht m.b.t. de effecten van werk en dagbesteding op de kwaliteit van leven van mensen met een verstandelijke beperking. Dit is gedaan ter voorbereiding op eigen studies op dit terrein (zie Voermans et al., 2020 en Voermans et al., 2021, submitted) en de daaruit voortvloeiende bekendheid met lopende studies. Daarnaast is (niet systematisch) de literatuur onderzocht die sinds de pandemie is gepubliceerd. Er is in bibliografische databases en binnen de bekende lopende studies gezocht naar publicaties sinds de start van de pandemie (d.w.z. maart 2020) waarin wordt gerapporteerd over werk of dagbesteding van mensen met een verstandelijke beperking. De gevonden literatuur is gescreend op het rapporteren van ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking t.a.v. het verlies van werk of dagbesteding. Contactpersonen van de Academische Werkplaatsen verbonden aan de Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperking zijn daarnaast ook benaderd met de vraag om relevante literatuur of rapporten aan te leveren voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Op basis daarvan werd een gepubliceerd artikel aangeleverd (Honingh et al., 2021) en werd aangeraden om publicaties van het NIVEL en het werk van een Britse onderzoeksgroep na te slaan. Het wordt als wenselijk en waardevol geacht de onderzoeksvragen aan een systematische (rapid) review te onderwerpen om de onderzoeksvragen in de toekomst beter onderbouwd te kunnen beantwoorden.

Refenties:

Amor AM, Navas P, Verdugo MA & Crespo M (2021). Perceptions of people with intellectual and developmental disabilities about COVID-19 in Spain: A cross sectional study. *Journal of Intellectual Disability Research* (108): 103813. <https://doi.org/10.1111/jir.12821>

Bakkum, L., Schuengel, C., Sterkenburg, P.S., Frielink, N., Embregts, P.J.C.M., de Schipper, J.C., ten Brug, A. & Tharner, A. (2021). People with intellectual disabilities living in care facilities engaging in virtual social contact: A systematic review of the feasibility and effects on well-being. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, online pre-publication.

Banks P, Jahoda A, Dagnan D, Kemp J & Williams V (2010) Supported employment for people with intellectual disability: The effects of job breakdown on psychological wellbeing. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* (23)(4): 344-354. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00541.x>

Boeije, H., van Schelven, F. & Verkaik, R. (2021). Gevolgen van coronamaatregelen voor naasten van mensen met een verstandelijke beperking. Onderzoek naar kwaliteit van leven tijdens de tweede golf. Nivel. Beschikbaar via: <https://www.nivel.nl/nl/publicatie/gevolgen-van-coronamaatregelen-voor-naasten-van-mensen-met-een-verstandelijke-beperking>

Doody O & Keenan PM (2021). The reported effects of the COVID-19 pandemic on people with intellectual disability and their carers: A scoping review. *Annals of Medicine* (53)(1): 786-804. <https://doi.org/10.1080/07853890.2021.1922743>

Embregts, P., Frielink, N., Kwekkeboom, R. & Moonen, X. (2021). Ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking, naasten en professionals ten tijde van Covid-19. Lessons learned. *Tijdschrift voor Artsen voor Verstandelijk Gehandicapten*, 39(3), 186-191

Embregts, P.J.C.M., Van den Boogaard, K.J.H.M., Frielink, N., Voermans, M.A.C., Thalen, M. & Jahoda, A. (2020). A thematic analysis into the experiences of people with a mild intellectual disability during the

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

COVID-19 lockdown period. *International Journal of Developmental Disabilities*,
<https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1827214>

Giesbers, S.A.H., Hendriks, A.H.C., Hastings, R.P., Jahoda, A., Tournier, T. & Embregts, P.J.C.M. (2020) Family based social capital of emerging adults with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64(10), 757-769 <https://doi.org/10.1111/jir.12764>

Gilmore L & Cuskelly M (2014). Vulnerability to loneliness in people with intellectual disability: An explanatory model. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* (11)(3): 192-199.
<https://doi.org/10.1111/jppi.12089>

Honingh, A.K., Koelewijn, A., Veneberg, B., ter Horst, F. & Sterkenburg, P.S. (2021). Implications of COVID-19 regulations for people with visual and intellectual disabilities: Lessons to learn from visiting restrictions. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, online pre-print.
<https://doi.org/10.31234/osf.io/hpc8w>

Ieder(in) (2020). 2e coronagolf: Hoe gaat het met u? Beschikbaar via:
<https://www.movisie.nl/artikel/kansen-uitdagingen-dagbesteding-tweede-golf>

Koks-Leensen, M., Schalk, B., van den Bemd, M., Bakker-van Gijssel, E., Nägele, M., Cuypers, M., Naaldenberg, J. & Leusink, G. (2021). Registratie van Covid-19 bij mensen met een verstandelijke beperking. *Tijdschrift voor Artsen voor Verstandelijk Gehandicapten*, 39(3), 175-181

Lysaght R, Petner-Arrey J, Howell-Moneta A & Cobigo V (2017). Inclusion through work and productivity for persons with intellectual and developmental disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* (30): 922-935. <https://doi.org/10.1111/jar.12284>

Marrone J & Swarbrick M (2020). Long-term unemployment: A social determinant underaddressed within community behavioral health programs. *Psychiatric Services* (71)(7): 745-748.
<https://doi.org/10.1176/appi.ps.201900522>

Nouwens, P.J.G., Lucas, R., Embregts, P.J.C.M. & Van Nieuwenhuizen, C. (2017). In plain

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

sight, but still invisible: A structured case-analysis of people with mild intellectual disability or borderline intellectual functioning. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 42, 36-44.

<https://doi.org/10.3109/13668250.2016.1178220>

Purrington J & Beail N (2021). The impact of COVID-19 on access to psychological services. *Advances in Mental Health and Intellectual Disabilities* (15)(4): 119-131. <https://doi.org/10.1108/AMHID-03-2021-0017>

Rijksvoorlichtingsdienst voor Volksgezondheid en Milieu (2020). Impact van de eerste Covid-19 golf op de reguliere zorg en gezondheid. Inventarisatie van de omvang van het probleem en eerste schatting van gezondheidseffecten. Beschikbaar via: <https://www.rivm.nl/publicaties/impact-van-eerste-covid-19-golf-op-reguliere-zorg-en-gezondheid-inventarisatie-van>

Robertson J, Beyer S, Emerson E, Baines S & Hatton C (2019). The association between employment and the health of people with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* (32): 1335-1348.

<https://doi.org/10.1111/jar.12632>

Simoës C & Santos S (2017). The impact of personal and environmental characteristics on quality of life of people with intellectual disability. *Applied Research in Quality of Life* (12): 389-408.

<https://doi.org/10.1007/s11482-016-9466-7>

Thamer, A., Bakkum, L., Schuengel, C., Frielink, N., Embregts, P., de Schipper, C., ten Brug, A. & Sterkenburg, P. (2021). Virtueel sociaal contact voor mensen met verstandelijke beperkingen in woonvoorzieningen: Literatuuronderzoek naar gebruikte ICT-middelen, effecten op welzijn en uitdagingen bij het gebruik. *Tijdschrift voor Artsen voor Verstandelijk Gehandicapten*, 39(3), 155-160

Totsika, V., Emerson, E., Hastings, R.P. & Hatton, C. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on the health of adults with intellectual impairment: Evidence from two longitudinal UK surveys. *Journal of Intellectual Disability Research*, 65(10), 890-897. <https://doi.org/10.1111/jir.12866>

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

UWV (2020). UWV monitor arbeidsparticipatie arbeidsbeperkten 2020. Aan het werk zijn, komen en blijven van mensen met een arbeidsbeperking. Beschikbaar via:

<https://www.uwv.nl/overuwv/Images/uwv-monitor-arbeidsparticipatie-arbeidsbeperkten-2020.pdf>

Van Schravendijk, M. et al. (2021). En toen was het stil...Ervaringen van kwetsbare burgers tijdens de eerste lockdown periode. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam (LZO).

VGN (2020). Handreiking dagbesteding in de gehandicaptenzorg. Beschikbaar via:

https://www.vgn.nl/system/files/2020-10/Handreiking%20Dagbesteding%2030102020_0.pdf

VGN (2021). Ontwikkeling in dagbesteding: Kansen en knelpunten. Beschikbaar via:

<https://www.vgn.nl/documenten/rapportage-ontwikkelingen-dagbesteding-maart-2021>

Voermans, M., Den Boer, M.C., Wilthagen, T. & Embregts, P. (submitted). Losing my job, losing my live. The impact of unemployment on people with intellectual disabilities during the COVID-19 pandemic. Unpublished.

Voermans, M.A.C., Taminiou, E.F., Giesbers, S.A.H. & Embregts, P.J.C.M. (2021). The value of competitive employment: In-depth accounts of people with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(1), 239-2249 <https://doi.org/10.1111/jar.12802>